

KONSTANTINO SIRVYDO BIBLIOGRAFIJOS PAPILDYMAS

VYTAUTAS VANAGAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius, Lietuva

Pirmojo lietuvių kalbos žodyno *Dictionarium trium linguarum* ir pirmojo originalių lietuviškų pamokslų rinkinio *Punktai sakymų* autorius Konstantinas Sirvydas (pasirašinėjęs aplenkinta transkripcija Konstanty Sirwyd) yra susilaukęs nebe vienos savo gyvenimo, darbų ir tyrinėjimų bibliografijos, turinčios personalinės bibliografijos vertę. Prisimintinos Vaclovo Biržiškos *Lietuvių bibliografija* (Kaunas, 1924–1939, 4 t.), *Aleksandrynas* (Čikaga, 1960–1965, 3 t.), Lietuvos knygų rūmų (*Knygos lietuvių kalba*. Vilnius, 1969, t. 1) sudarytos K. Sirvydo bibliografijos.

Personalinė, kaip ir bet kuri kita bibliografija, nėra baigtinis žanras. Ji gali ribotis tiksliai kuriais nors metais, visada būdama atvira pratęsimui ir papildymui. Toks dėmesio vertas atvejis teikiamas šiuo straipsneliu.

K. Sirvydo bibliografų praleista, o jo bibliografijoje turėjusi ir neabejotinai turinti būti pozicija yra vienas Juozo Tumo (Vaižganto) straipsnis. Parašytas jis lenkiškai, vadinasi „O dawniejszych zabudowaniach litewskich“ („Apie senesius lietuvių trobesius“), turi paantraštę „Z powodu „Romowe“ A. Mierzyńskiego“). Straipsnis išspausdintas

1904 m. Varšuvoje išleistame Mintaujos Romos katalikų labdaros draugijos parengtame „Pabaltijo kalendoriuje 1905 metams“ („Kalendarz Nadbałtycki na rok 1905“, p. 94–111), po juo parašas: *Kunigas Juozas Tumas*.

Šiuo straipsniu Vaižgantas atsiliopė į lenkų istoriko ir etnologo, Varšuvos universiteto profesoriaus Antonio Mierzyńskiego (1829–1907) minėtą studiją „Romowe“. Ta studija 1899 m. buvo išspausdinta rusų kalba 1896 m. Rygoje vykusio archeologų suvažiavimo (kuriame dalyvavo A. Mierzyński) darbų tome („Труды Десятого археологического съезда в Риге 1896“, т. 1, с. 350–455), o 1900 m. paskelbta lenkų kalba Poznanėje, tenykštės Mokslo bičiulių draugijos metraštyje („Rocznik Towarzystwa przyjaciół nauk Poznańskiego“, tom 27) ir išleista atskiru atspaudu. Vaižgantas pasinaudojo pirmąja, rusiškąja, publikacija.

A. Mierzyńskiego „Romowe“ – baltų (prūsų, lietuvių, latvių) stabmeldiškų tikėjimų studija. Jos atrama – istoriniai šaltiniai, senosios vokiečių ir lenkų metraštininkų kronikos. Poleminę Vaižganto reakciją sukėlė

nekritiškas „Romovės“ autoriaus šių kronikų žinių apie baltus panaudojimas, menkinamas jų civilizacinio ir buitinio gyvenimo vaizdas, visų pirma, Jano Długoszo ir kitų kronikinių užfiksuotas lietuvių trobesių statymo ir įrengimo atsilikimas. Patvirtinimui, kad XVI, o juolab XVII a. Lietuva nebuvo vien lūšnų ir primityvių statinių kraštas, Vaižgantas pateikė nemaža duomenų ir argumentų. Iš jų svarbiausi:

- 1) Kulių parapijoje, kur Vaižgantas 1898–1901 m. vikaravo, rastas senoviškos statybos, greičiausia XVI a. pradžios, numas-namas, jo brėžinys, bendro vaizdo ir vidinių patalpų bei jų funkcijų aprašymas;
- 2) iš K. Sirvydo žodyno paimtų geras pusšimtis žodžių (terminų), įvardijančių gyvenamuosius ir įvairios paskirties ūkinius trobesius, jų erdvines dalis, konstrukcines detales (pavyzdžiui, *aruodas, klėtis, kluonas, lubos, namas, pamatas, pastogis, paviėtis, peludė, pirtis, priemenė, punė, sąspara, sija, sienojus, skirpščiai, stogas* ir kt.) – žodžių, liudijančių nebe žemą trobesių statymo kultūrą, kuri turėjo rasti jau priešsirvydiniais laikais.

K. Sirvydo bibliografams ir tyrinėtojams svarbiausia prieš pirmiau išvardytus žodžius pateikiančią pastabą einanti Vaižganto straipsnio pastraipa, jos pradžia (p. 108). Ji tokia: „Zwróćmy się więc do języka litewskiego XVII wieku. Na szczęście posiadamy króciutki słowniczek górno-litewskiego języka: „*Dictionarium trium linguarum* autore R. P. Constantino Szyrwid e S. J. Vilnae.

*Secunda editio 1631 (quinta 1713)“; prima editio więc przypada na pierwszą ćwierć wieku. „Liet. vertimas: *Atsigręžkime tad į XVII a. lietuvių kalbą. Laimė, turime trumputį lietuvių aukštaičių kalbos žodynelį: „Dictionarium trium linguarum“. Autorius Gerbiamasis Tėvas Konstantinas Sirvydas, S. J. Vilniuje, antroji laida (penktoji 1713); taigi pirmoji laida tenka pirmajam amžiaus ketvirčiui.**

Iš to, kas čia pasakyta, darytina išvada, kad pačioje XX a. pradžioje į Vaižganto rankas buvo patekęs K. Sirvydo žodyno 2-osios laidos egzempliorius. Po Liudviko Rėzos, mačiusio jo egzempliorių *de visu* (L. Rhesa. *Dainos oder Litauische Volkslieder*. Königsberg, 1825, p. 310), Vaižgantas yra antrasis šios laidos liudinininkas. Dabar nė vienas egzempliorius nežinomas. Iš kur straipsnio apie senuosius lietuvių trobesius autorius K. Sirvydo žodyno kalbamosios laidos egzempliorių buvo gavęs ir kur jis atsidūrė dabar, neaišku.

Vaižganto duotas *Dictionarium trium linguarum* apimties nusakymas (*trumputis žodynelis*) leidžia manyti, kad tai buvo K. Sirvydo žodyno pirmosios laidos pakartojimas. Išlikęs defektinis šios laidos egzempliorius turi per du šimtus lapų, o praplėstoji, 3-ioji (1642) žodyno laida – šešetu dešimčių lapų daugiau, taigi „trumpučiu“ žodynas vargu ar vadintinas.

Teisinga Vaižganto pastaba, kad K. Sirvydo *Dictionarium trium linguarum* pirmoji laida pasirodė XVII a. pirmajame ketvirtyje. Dabar manoma, jog tai įvyko apie ar prieš 1620 metus.

Įteikta 2012 m. birželio mėn.